

JAROSŁAW KORPYSA*

Szczecin

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ UCZNIÓW SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH

STRESZCZENIE

Podstawowym celem artykułu jest analiza przedsiębiorczości uczniów szkół ponadgimnazjalnych. W pierwszej części – na podstawie dostępnej literatury, a także raportów z rynku pracy – pokrótce scharakteryzowano analizowany problem. Rozważania teoretyczne były podstawą do części empirycznej, która została oparta na prezentacji wyników badań przeprowadzonych wśród młodzieży szkół ponadgimnazjalnych województwa zachodniopomorskiego.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, młodzież szkół ponadgimnazjalnych, rynek pracy

Wprowadzenie

Współczesna gospodarka preferuje człowieka przedsiębiorczego, który jest zdolny do wyszukiwania i wykorzystywania szans rynkowych¹. Tym samym przedsiębiorczość coraz częściej jest definiowana jako kreowanie przez jednostkę ludzką nowych ekonomicznych możliwości, z czym wiąże się podejmowanie decyzji o lokowaniu i stosowaniu poszczególnych zasobów oraz czynników

* Jarosław Korpysa, dr, Katedra Mikroekonomii, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Uniwersytet Szczeciński, e-mail: jarek@korpysa.pl.

¹ Z. Ziolo, *Miejsce przedsiębiorczości w edukacji. Rola przedsiębiorczości w edukacji*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” nr 8, Warszawa–Kraków 2012, s. 12.

znajdujących się w środowisku². W takim ujęciu zadaniem jednostki przedsiębiorczej są zmiany o charakterze wewnętrznym – odzwierciedlone w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych, i zewnętrznym – uwidocznione w procesach przedsiębiorczych, prowadzących do poprawy efektywności i rozwoju otoczenia, w którym ona działa³. Zmiany te, zgodnie z podejściem schumpeterowskim, mogą się uwidaczniać w nowym produkcie lub usłudze, w nowym procesie produkcyjnym, w nowej technologii, w nowym podmiocie rynkowym, w nowym miejscu pracy itp.⁴ Istotne jest to, aby efekty podejmowanych przemian zmierzały do odkrywania przez jednostkę przedsiębiorczą lepszych od istniejących sposobów zaspokajania potrzeb społeczeństwa⁵.

Mając na uwadze te zależności, należy stwierdzić, że kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród społeczeństwa staje się warunkiem koniecznym. Zagadnienie to jest szczególnie istotne ze względu na młodych ludzi wkraczających w życie, którzy chcą zaistnieć na rynku pracy.

W ostatnich trzech latach, to jest 2010–2012, bezrobocie wśród młodzieży do 24 roku życia zwiększyło się w Unii Europejskiej o ponad jedną trzecią. Obecnie pracy nie ma już co czwarty młody Europejczyk. W Polsce na koniec 2012 roku poziom bezrobocia wśród młodzieży wyniósł 27,4%. Na tym tle niekorzystnie przedstawia się sytuacja absolwentów szkół ponadgimnazjalnych. Zgodnie z wynikami badań *Bilans kapitału ludzkiego w gospodarce 2012*, 42% absolwentów szkół ponadgimnazjalnych pracuje, 33% jest osobami bezrobotnymi, a 24% zalicza się do osób nieaktywnych. Analizując sytuację osób pracujących, należy stwierdzić, że najczęstszą formą pracy podejmowaną przez absolwentów był etat (56,63%) oraz umowa-zlecenie i umowa o dzieło (20,96%). Najmniej popularną formą była praca nieodpłatna (3,13%)⁶. Istotne jest także, że co czwarty absolwent zalicza się do osób nieaktywnych zawodowo, co przede wszystkim wynika z rozpoczęcia nauki w trybie dziennym w szkole policealnej lub wyższej. Naj-

² A.R.M. Wennekers, A.R. Thurik, *Linking entrepreneurship and economic growth*, „Small Business Economic” 1999, vol. 13, s. 27–25.

³ J. Korpysa, *Postawy przedsiębiorcze młodzieży wsi popegeerowskiej – wyniki badań*, „Problemy Zarządzania” 2012, nr 2, s. 176–193.

⁴ J.A. Schumpeter, *Comments on a plan for study of the entrepreneurship*, w: *Economics and sociology of capitalism*, red. R. Swedberg, Princeton University Press, Princeton 1991, s. 408.

⁵ A. Noga, *Teorie przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2009, s. 34.

⁶ M. Jelonek, D. Szklarczyk, *Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych i wyższych na rynku pracy, w: Młodość czy doświadczenie? Kapitał ludzki w Polsce*, red. J. Górniak, PARP, Warszawa 2012, s. 108–119.

bardziej jednak może niepokoić fakt, że co trzecia osoba jest bezrobotna. Na tak duży odsetek młodych pozostających bez pracy mają wpływ rozbieżności między kompetencjami pożądanymi przez pracodawców a posiadanymi przez potencjalnych pracobiorców. Niwelowanie luk kompetencyjnych jest możliwe między innymi dzięki edukacji na rzecz przedsiębiorczości. Jeśli przekazywana nauka będzie stawać się coraz bardziej praktyczna i użyteczna, a tym samym treści kształcenia będą nawiązywać do współczesnych wyzwań rynkowych, to w konsekwencji może to doprowadzić do zminimalizowania głównych problemów młodzieży na rynku pracy.

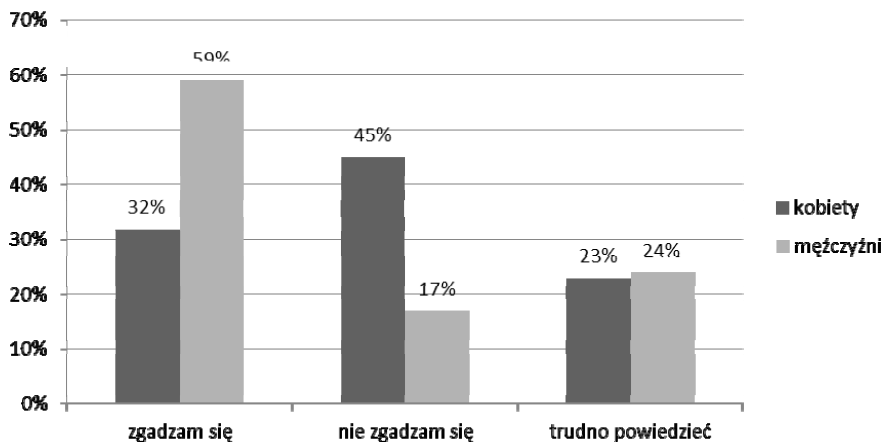
W kontekście przedstawionych zagadnień zasadne jest podjęcie próby analizy kształtowania postaw przedsiębiorczych na czwartym poziomie kształcenia, to jest w szkole ponadgimnazjalnej.

Wyniki badań

W badaniu dotyczącym postaw przedsiębiorczych młodzieży szkół ponadgimnazjalnych wzięło udział 189 uczniów powyżej 18 roku życia, uczęszczających na lekcje przedmiotu *podstawy przedsiębiorczości*. Obszar badań obejmował cztery szkoły województwa zachodniopomorskiego. W empirycznej analizie wykorzystano ustrukturalizowaną ankietę, w której zawarto pytania dotyczące rozważanej tematyki. Zakres czasowy realizacji przedmiotowego badania został wyznaczony na czerwiec 2012 roku⁷.

Mając na uwadze osiągnięcie podstawowego celu badania, jakim była analiza postaw przedsiębiorczych młodzieży, w pierwszej kolejności poproszono respondentów o udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie: *Czy zgadzasz się z następującym stwierdzeniem: „Powodzenie w życiu zależy w dużej mierze od szczęścia i losu”?* Ponad 45% młodzieży uważa, że efekty działania człowieka zależą głównie od szczęścia i losu. Przeciwnego zdania było 29% ankietowanych, a 26% nie było w stanie na nie odpowiedzieć. Interesująco przedstawia się rozkład uzyskanych odpowiedzi wyodrębnionych według kryterium podziału badanej zbiorowości, to jest płci (rysunek 1).

⁷ Uczestnik społeczeństwa wiedzy – zintegrowany system kształcenia przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych – projekt realizowany przez Zachodniopomorską Szkołę Biznesu w Szczecinie w ramach POKL (Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty i Działania 3.5. Projekty innowacyjne).

Rys. 1. Powodzenie w życiu zależy w dużej mierze od szczęścia i losu

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Zdecydowanie więcej mężczyzn (59%) niż kobiet (32%) uważa, że szczęście i los determinują osiągnięcie przez jednostkę ludzką wyznaczonych celów. Przeciwnego zdania jest co piąty badany mężczyzna i co druga kobieta.

Uzupełnieniem tych twierdzeń są wyniki dotyczące określenia przez badanych wpływu wyteżonej pracy na osiągnięcie wytyczonych założeń (tabela 1).

Tabela 1

Czy zgadzasz się ze stwierdzeniem, że wyteżona praca determinuje osiągnięcie wytyczonych założeń?

Odpowiedzi	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
zgadzam się	35%	49%	32%
nie zgadzam się	37%	34%	52%
trudno powiedzieć	28%	17%	16%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

35% badanych zgodziło się ze stwierdzeniem, że powodzenie w życiu zależy głównie od wyteżonej pracy. Odmiennego zdania było 37% respondentów, a 28% nie miało w tej kwestii zdania. Biorąc pod uwagę strukturę uzyskanych rezultatów wyodrębnionych ze względu na płeć, można zaobserwować, że zdecydowanie więcej kobiet (49%) niż mężczyzn (32%) uważa, że ciężka praca daje w życiu satysfakcję, wynikającą z osiągnięcia wyznaczonych celów. Tym samym można stwierdzić, że dla kobiet, w przeciwieństwie do mężczyzn, odnie-

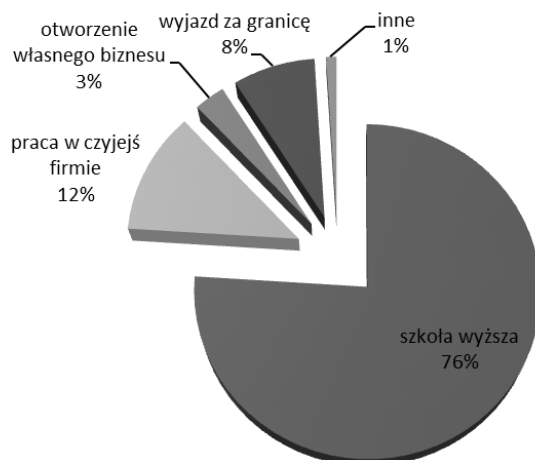
sienie sukcesu jest uwarunkowane bardziej przez wyteżoną pracę aniżeli przez szczęście i los. Niepokoić może jedynie, że dość wysoki odsetek respondentów (37%) uważa, że wyteżona praca nie gwarantuje powodzenia w życiu.

Jeśli osiągnięcie wyznaczonych celów w większym stopniu zależy od szczęścia i losu niż od wyteżonej pracy, to interesująco przedstawia się struktura odpowiedzi na kolejne pytanie: *Czy planowanie w życiu przynosi lepsze efekty niż czekanie na to, co się wydarzy?* W przeważającej większości (72%) respondenci uznali, że planowanie przynosi lepsze efekty, przeciwnego zdania było 20% badanych, a 2% ogółu nie miało zdania. Analizując strukturę udzielonych odpowiedzi pod kątem płci, można stwierdzić, że więcej kobiet (81%) niż mężczyzn (69%) uważa, że planowanie w życiu przynosi lepsze efekty niż czekanie na to, co się wydarzy. Wynik ten, w kontekście poprzednich rezultatów, można uznać za zadowalający, mimo ciągłych zmian w otoczeniu rynkowym, respondenci uważają, że należy wytyczać określone cele – minimalizować występujące ryzyko i zwiększyć szanse na wykorzystanie nadarzających się szans rynkowych.

W dalszym etapie procesu badawczego zweryfikowano opinię respondentów na temat uczciwości. Zadano pytanie: *Czy ludzie uczciwi mają szansę na odniesienie sukcesu w Polsce?* 42% badanych zgodziło się z tym stwierdzeniem, 39% udzieliło odpowiedzi negatywnej, 19% nie miało zdania. Należy stwierdzić, że dość duża grupa badanych uważa, że brak przestrzegania etycznych zasad i praw warunkuje odniesienie sukcesu. Takie postawy, zwłaszcza wśród młodych osób, mogą w przyszłości doprowadzić do zatarcia granic między racjonalnym a irracjonalnym postępowaniem. W konsekwencji może się to przyczynić do realizacji koncepcji *homo oeconomicus*, która zakłada, że dla jednostki ludzkiej nie liczy się maksymalizacja użyteczności grupy, lecz osiągnięcie optymalnego samozadowolenia.

Następnym interesującym zagadnieniem była analiza planów związanych z przyszłą karierą zawodową. W celu zdiagnozowania niniejszego zagadnienia respondentom zadano następujące pytanie: *Czy wiesz, co będziesz robić po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej?* 83% badanych odpowiedziało, że wie dokładnie, co chce robić po ukończeniu szkoły, 10% stwierdziło, że jeszcze nie wie, dla 7% badanych zaś trudne było określenie swoich preferencji. Warto podkreślić, że osoby, które były niezdecydowane, co mają robić po ukończeniu szkoły, nie oczekują pomocy w planowaniu przyszłej kariery zawodowej od pedagogów, doradców zawodowych, rodziny, przyjaciół. Większość z nich uważa, że ma jeszcze czas na podjęcie ostatecznych decyzji.

Jeśli zdecydowana większość uczniów wie, co chce robić po zakończeniu edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym, to zasadne stało się przeanalizowanie form planowanej aktywności (rysunek 2).

Rys. 2. Plany młodzieży ponadgimnazjalnej po ukończeniu szkoły

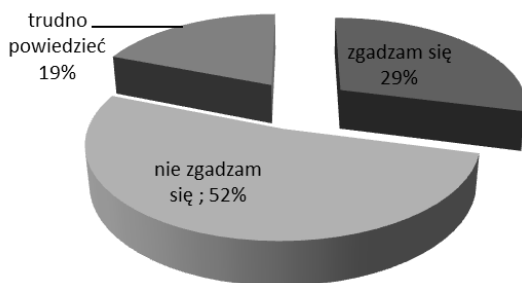
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Analizując poszczególne warianty odpowiedzi uczniów szkół ponadgimnazjalnych, dotyczące przyszłych planów związanych z karierą zawodową, należy stwierdzić, że 76% pragnie kontynuować naukę w szkole wyższej, przy czym tylko 37% chce iść na studia dzienne, pozostali mają w planach studia zaoczne. 12% zamierza podjąć pracę w czyjejs firmie i nie planuje w najbliższym czasie, to jest w ciągu trzech lat, iść na studia. 8% respondentów zadeklarowało wyjazd za granicę, a tylko 3% chce otworzyć własne przedsiębiorstwo. W tym miejscu należy stwierdzić, iż młodzież, która zadeklarowała kontynuację nauki na studiach zaocznych, w większości (87%) zamierza również podjąć pracę.

W kontekście tego, że trzy czwarte badanych chce kontynuować naukę na studiach wyższych, zadano pytanie o znajomość istotnych dla gospodarki kierunków. Większość uczniów (79%) nie była w stanie ich wymienić, 21% za takie uznało kierunki mechaniczne, chemiczne, ekonomiczne oraz prawnicze. Odpowiedzi te zdeterminowały wyniki dotyczące znajomości kierunków zamawianych. 94% respondentów nie było w stanie wymienić przynajmniej jednego

kierunku zamawianego, tylko 6% respondentów z tej grupy je wymieniło, z czego trzy czwarte wskazało je błędnie.

Stwierdzono, że jeśli tak duży odsetek respondentów zamierza podjąć pracę po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej, warto dowiedzieć się, jaka jest opinia młodzieży o możliwości zarabiania pieniędzy. Aby to zdiagnozować, zadano następujące pytanie: *Czy zgadzasz się z następującym stwierdzeniem: nie myślę o zarabianiu pieniędzy – będę miał(-a) na to czas w dalszej przyszłości?* Strukturę odpowiedzi przedstawiono na rysunku 3.

Rys. 3. *Czy zgadzasz się ze stwierdzeniem: nie myślę o zarabianiu pieniędzy – będę miał(-a) na to czas w dalszej przyszłości?*

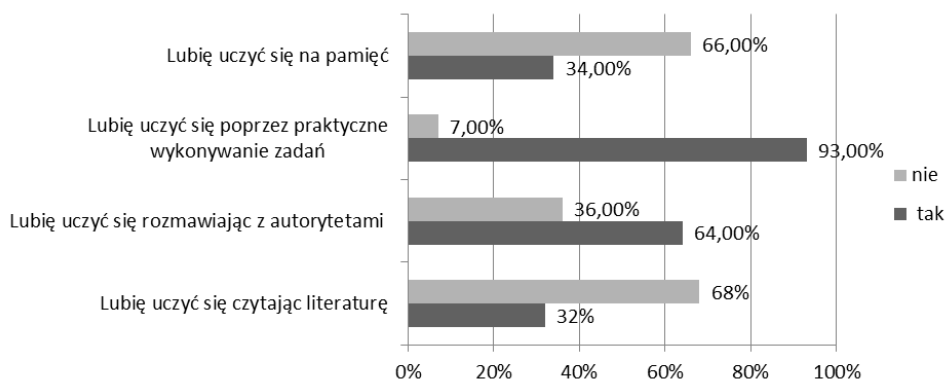
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Większość uczniów myśli o tym, w jaki sposób mogłaby zarobić pieniądze. Co trzeci ankietowany uważa, że przyjdzie na to czas, gdyż obecnie nie jest to najważniejsze zagadnienie. Niespełna 20% badanych nie było w stanie jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie.

W obliczu uzyskanych wyników w dalszej części badań zasadne było zapytanie respondentów, czy większe pieniądze można otrzymać z pracy najemnej czy z własnej firmy. 73% badanych jednoznacznie odpowiedziało, że z własnej firmy, 19% stwierdziło, że większe zarobki otrzymuje się z pracy najemnej, 8% nie miało w tej sprawie zdania. Warto podkreślić, że respondenci stwierdzili, iż średnio o ponad jedną trzecią więcej można zarobić, prowadząc własne przedsiębiorstwo, niż pracując w czyjejś firmie. Mimo to tylko niespełna 10% badanych zamierza w przyszłości otworzyć własny biznes. Reszta (ponad 80%) chce pracować w czyimś przedsiębiorstwie. Taka struktura odpowiedzi jest głównie uwarunkowana brakiem pomysłu uczniów na biznes. Ponadto respondenci

jako przyczynę niechęci do tworzenia własnego przedsiębiorstwa najczęściej wskazywali ryzyko bankructwa i utraty zaangażowanego kapitału.

Znając już preferencje respondentów dotyczące wpływu szczęścia oraz wyteżonej pracy na dążenie do wyznaczonych celów, a także wiedząc o planach dotyczących dalszych ich losów po skończeniu nauki, postanowiono przeanalizować jakość nauczania przedmiotu *podstawy przedsiębiorczości*. W pierwszej kolejności poproszono respondentów o określenie, jakie metody przyswajania wiedzy z zakresu przedsiębiorczości najbardziej lubią. Wyniki zaprezentowano na rysunku 4.

Rys. 4. Preferencje uczniów dotyczące uczenia się treści programowych *podstaw przedsiębiorczości*

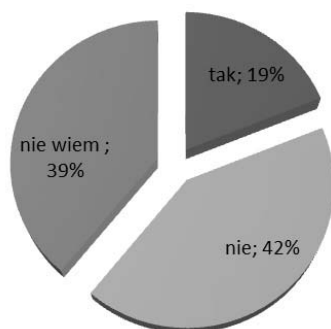
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Wśród najczęściej wybieranych odpowiedzi była metoda nauczania przez praktyczne wykonywanie zadań (93%) oraz rozmowa z autorytetami w danej dziedzinie (64%). Najmniej wskazań uzyskała odpowiedź: *Lubię się uczyć, czytając literaturę* (32%). Wyniki te mogą świadczyć o niechęci uczniów do czytania podręczników i samodzielnej nauki.

Następnie zapytano respondentów o metody nauczania przedmiotu *podstawy przedsiębiorczości*, jakie są stosowane w szkole. Najczęściej były wymieniane: wymaganie uczenia się na pamięć (76%) oraz uczenie przy wykorzystaniu literatury (63%). Najmniejszą liczbą wskazań charakteryzowały się formy, które zdaniem respondentów są najbardziej efektywne, to jest uczenie się przez praktyczne wykorzystanie wiedzy (41%) oraz przez rozmowę z autorytetami (34%).

Tym samym można wnioskować, że uczniom bardzo rzadko jest dawana możliwość poznania praktycznej wiedzy, przekazywanej przez specjalistę lub też zdobytej dzięki wykonywaniu poszczególnych zadań. Istotny jest fakt, że uczniowie sami podkreślają, iż uczą się wydajniej, jeśli dostrzegają, że zdobywana wiedza jest przydatna w przyszłej pracy zawodowej.

Interesująco przedstawia się struktura odpowiedzi na następujące pytanie: *Czy wiedza zdobyta na przedmiocie „podstawy przedsiębiorczości” będzie przydatna w kształtowaniu kariery zawodowej?* Strukturę odpowiedzi zilustrowano na rysunku 5.

Rys. 5. Przydatność zdobytej w szkole wiedzy w przyszłości

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Prawie co drugi pytany był przekonany, że wiedza zdobyta w szkole nie będzie przydatna w przyszłości. Co trzeci twierdził, że dziś trudno jest określić użyteczność wiedzy, a co piąty uważał, że wiedza na pewno będzie przydatna. W tym kontekście nie może dziwić fakt, że niespełna 20% uczniów zamierza wykorzystywać zdobytą wiedzę w przyszłości. Jeśli występują różnice pomiędzy preferowanymi przez uczniów sposobami uczenia się a stosowanymi metodami, to w sposób naturalny maleje przekonanie co do praktyczności i użyteczności przekazywanej wiedzy.

Na zakończenie procesu badawczego poproszono respondentów o określenie treści kształcenia, jakie winny być szczegółowo opracowywane na przedmiocie *podstawy przedsiębiorczości*. Strukturę preferencji przedstawiono w tabeli 2. W celu przejrzystego zaprezentowania uzyskanych wyników wykorzystano metodę średniej rangi.

Tabela 2

Preferowane treści kształcenia na przedmiocie *podstawy przedsiębiorczości*

Wyszczególnienie	Ranga
Ja na rynku pracy	4,82
Skuteczne metody i techniki autoprezentacji	4,32
Kreatywne i twórcze myślenie – pomysł na biznes	4,19
Biznesplan	3,81
Zarządzanie zmianą	3,78

Uwaga: rangi nadawano w skali 0–5.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Zgodnie z otrzymanymi wynikami najczęściej młodzieży preferuje zagadnienia związane z sytuacją badanej populacji na rynku pracy (średnia ranga 4,82). W szczególności respondenci podkreślali potrzebę zaznajomienia się z instytucjami rynku pracy, które mogą być pomocne w kształtowaniu przyszłej kariery zawodowej. Wśród kolejnych istotnych treści, jakie winny być poruszane na przedmiocie *podstawy przedsiębiorczości*, ankietowani wymienili skuteczne metody i techniki autoprezentacji (średnia ranga 4,32) oraz kreatywne i twórcze myślenie, które jest pomocne między innymi w tworzeniu pomysłu na własny biznes (średnia ranga 4,19). Najmniejszą liczbę wskazań miały treści związane z zarządzaniem zmianą (średnia ranga 3,78) oraz biznesplanem (średnia ranga 3,81). Jednak mimo to należy podkreślić, iż oba warianty charakteryzowały się dość znaczną istotnością.

Podsumowanie

Z zaprezentowanych wyników wyłania się obraz ucznia szkoły ponadgimnazjalnej, który jest przekonany, że powodzenie w życiu zależy w dużej mierze od szczęścia i losu, a nie od ciężkiej pracy. Jednocześnie uczniowie wolą planować niż czekać na to, co się wydarzy. Myślą także o możliwościach zarabiania pieniędzy, jednak preferują pracę w czyjeś firmie niż we własnym przedsiębiorstwie, choć uważają, że więcej można zarobić, mając własny biznes. Ponadto po skończeniu szkoły badani chcą kontynuować naukę na studiach wyższych, nie wiedzą jednak, jakie kierunki studiów są istotne z punktu widzenia funkcjonowania gospodarki.

Przedstawione wyniki nie powinny dziwić, zwłaszcza że respondenci odczuwają w procesie nauczania przedmiotu *podstawy przedsiębiorczości* brak praktycznej wiedzy przekazywanej przez specjalistów z danej dziedziny lub też pozyskanej dzięki wykonywaniu użytecznych zadań. W szczególności uczniowie wskazują na braki wiadomości z następujących obszarów: rynek pracy, autoprezentacja, twórcze i kreatywne myślenie. To determinuje twierdzenie, że przekazywana im wiedza będzie w niewielkim stopniu przydatna w kształtowaniu kariery zawodowej.

Wobec przedstawionych problemów kształtowania postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży szkół ponadgimnazjalnych należy jednoznacznie stwierdzić, że do jednych z głównych zadań pedagogów oraz otoczenia biznesu należy podjęcie efektywnej współpracy. Kooperacja nauki i biznesu nie tylko będzie korzystna dla nauczycieli i przedsiębiorców, ale nade wszystko da możliwość rozwoju pierwiastka przedsiębiorczości wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Dzięki temu przekazywana wiedza stanie się praktyczna, a to wpłynie na większą świadomość podejmowanych przez uczniów działań w przyszłości, na rozwój kreatywności, co przyczyni się do lepszego dostrzegania i wykorzystania istniejących szans rynkowych.

Bibliografia

- Jelonek M., Szklarczyk D., *Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych i wyższych na rynku pracy*, w: *Młodość czy doświadczenie? Kapitał ludzki w Polsce*, red. J. Górniak, PARP, Warszawa 2012.
- Korpysa J., *Postawy przedsiębiorcze młodzieży wsi popegeerowskiej – wyniki badań*, „Problemy Zarządzania” 2012, nr 2.
- Noga A., *Teorie przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2009.
- Schumpeter J.A., *Comments on a plan for study of the entrepreneurship*, w: *Economics and sociology of capitalism*, red. R. Swedberg, Princeton University Press, Princeton 1991.
- Wennekers R.M., Thurik A.R., *Linking entrepreneurship and economic growth*, “Small Business Economic” 1999, vol. 13.
- Zioło Z., *Miejsce przedsiębiorczości w edukacji. Rola przedsiębiorczości w edukacji*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” nr 8, Warszawa–Kraków 2012.

ENTREPRENEURSHIP AMONG PUPILS OF SECONDARY SCHOOL**SUMMARY**

The main goal of this article is to analyze entrepreneurship among pupils of secondary school. The first part, based on the literature and reports from the labor market. Moreover briefly analyzed entrepreneurship among young people. The second part based on empirical research. Presented a results among pupils of secondary school.

Keywords: entrepreneurship, young people of secondary school , labor market